

NAUKI PRAWNE / LEGAL SCIENCES**KAMIL BAJER****RELACJA STOPNIOWALNOŚCI WINY Z INSTYTUCJĄ
NADZWYCZAJNEGO ZŁAGODZENIA KARY****1. Słowo wstępu**

Obecnie spowszedniało już zjawisko polegające na obarczaniu winą innych ludzi za wyrządzone przez nich niepożądane zachowanie. Zjawisku temu towarzyszy przekonanie, że ten, którego zachowanie naruszyło normy o charakterze prawnym lub moralnym, powinien ponieść konsekwencje co najmniej równe dolegliwościom, jakie przyniosło owo niepożądane zachowanie innym. Wraz z domaganiem się poniesienia odpowiedzialności, bo tak należy nazywać narosłą w indywidualnym poczuciu sprawiedliwości potrzebę reagowania na winę, nie rodzi się jednocześnie intencja uwzględnienia okoliczności, które winę za choćby najbardziej karygodne zachowanie mogłyby umniejszyć w takim stopniu, aby cel uwidoczniony w poniesieniu konsekwencji został proporcjonalnie pomniejszony.

Przed przystąpieniem do rozważań stanowiących cel artykułu chciałbym zaznaczyć, że niniejsza praca zmierza do uzyskania odpowiedzi na pytanie, jaką rolę odgrywa gradacja winy w procesie wymierzania kary nadzwyczajnie łagodnej.

2. Pojęcie winy oraz rola i funkcje karania

Sędziowie w ramach sprawowania wymiaru sprawiedliwości rozstrzygają o odpowiedzialności sprawcy za popełnione przestępstwo lub wykroczenie. W sentencjach wyroków posługują się stwierdzeniem: „oskarżonego uznaję za winnego popełnienia zarzucanego mu [...] czynu”. Wobec nieuzgodnionej dotąd jednolitej teorii winy, należy zaznaczyć, że każdy sędzia uznający winę rozumie jej istotę inaczej. Na potrzeby tego artykułu przyjmijmy jednak, że uznanie winy jest następstwem zachowania potępianego społecznie, niedozwolonego z punktu widzenia obowiązującej ustawy karnej, naruszającego wartości powszechnie akceptowane.

Przyjęte powyżej rozumienie pojęcia „uznania winy” warto rozszerzyć o definicję słownika języka polskiego nazywającego winą: „czyn naruszający normy postępowania; odpowiedzialność za zły czyn lub przyczynę, powód czegoś złego”¹. Doktryna prawa karnego wyjaśnia, iż „wina w procesie karnym ma charakter wieloznaczny. Odnosi się bowiem do kwestii dowodzenia popełnienia czynu, wypełnienia znamion strony przedmiotowej i podmiotowej czynu zabronionego, postaci stadialnej i zjawiskowej przestępstwa”². Pojęcie „wina” występuje także w znaczeniu „przyznania się do winy”. Przyznanie się do winy jest to oświadczenie oskarżonego, w którym potwierdza, że zrealizował swoim zachowaniem ustawowe znamiona czynu zabronionego i że czuje się za to odpowiedzialny³. Przy przestępstwach umyślnych „przyznanie się do winy oznacza potwierdzenie zamiaru popełnienia przestępstwa oraz jego postaci”⁴.

W następstwie uznania winy sąd przechodzi do kształtowania reakcji karnej. Stąd należy przybliżyć w ślad za piśmiennictwem, że: „kara jest prawną konsekwencją przestępstwa, zawierającą dolegliwość i wyrażającą potępienie czynu, stosowaną przez sąd wobec sprawcy przestępstwa. Jest ona odpowiedzialnością, odpłatą (retrybucją) za przestępstwo. Kara powinna być sprawiedliwą odpłatą – zawarta w niej dolegliwość powinna być proporcjonalna do stopnia winy i ciężaru czynu”⁵. Dla zaprezentowanej definicji powstały odniesienia w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego. Istotnym stanowiskiem było stwierdzenie Trybunału, iż: „celem odpowiedzialności karnej jest bowiem sprawiedliwa odpłata, której przypisuje się również znaczenie prewencyjne”⁶. Poszukując z kolei odniesień ustawowych pomagających zrozumieć kodeksową definicję kary, w pierwszej kolejności należy dojrzeć regulację zawartą w art. 1 § 1 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny. Według przywołanego przepisu odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia. Nie stanowi przestępstwa czyn zabroniony, którego społeczna szkodliwość jest znikoma (art. 1 § 2 k.k.). Nie popełnia przestępstwa sprawca czynu zabronionego, jeżeli nie można mu przypisać winy w czasie czynu⁷ (art. 1 § 3 k.k.). Zgodnie zaś z art. 32 Kodeksu karnego do katalogu kar należą: grzywna, ograniczenie wolności, pozbawienie wolności, dożywotnie pozbawienie wolności⁸.

Oprócz stwierdzenia winy i wymierzenia trafnej reakcji karnej, na sądzie spoczywa obowiązek czuwania nad realizacją funkcji prawa karnego. Ich doniosłość w realiach poszczególnych spraw może ulegać zmniejszeniu lub zwiększeniu. Zawsze jednak zajmują istotne miejsce w postępowaniu karnym⁹.

¹ <<https://sjp.pwn.pl/slowniki/wina.html>>, dostęp: 28.03.2024.

² D. Świecki, *Wina w prawie karnym materialnym i procesowym*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 11–12, s. 10–11.

³ B. Zając, *Przyznanie się oskarżonego do winy w procesie karnym*, Kraków 1995, s. 44–45.

⁴ D. Świecki, *Wina w prawie karnym materialnym i procesowym*, s. 10–11.

⁵ A. Grześkowiak, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 36.

⁶ *Wyrok TK z 4 lipca 2002 r.*, P 12/01, OTK-A 2002, Nr 4, poz. 50.

⁷ *Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny* (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1138).

⁸ Tamże.

⁹ M. Cieślak, *Polskie prawo karne*, Warszawa 1995, s. 25.

Do tych podstawowych należą: funkcja sprawiedliwościowa; funkcja prewencyjna realizująca się na dwóch płaszczyznach – jako prewencja indywidualna i jako prewencja generalna; funkcja zaspokojenia społecznego poczucia sprawiedliwości i funkcja kompensacyjna¹⁰. Funkcje prawa karnego spełniają postawione przez ustawodawcę zadania w drodze szczegółowych lub pośrednich innych ról, które prawo karne powinno spełniać. Wyróżnić należy funkcje: ochronną, gwarancyjną, restytucyjną, prewencyjną.

Teoretycy przypisują wyjątkową rolę funkcji sprawiedliwościowej z uwagi na fakt, iż stosowanie obowiązujących rozwiązań prawa karnego – przede wszystkim karanie sprawców – wypełnia poczucie sprawiedliwości z tytułu naruszenia lub zagrożenia dobra chronionego prawem karnym¹¹. Wypada podzielić w tym zakresie stanowisko, iż „jest to ujęcie częściowo tylko trafne, społeczne poczucie sprawiedliwości bowiem jest kategorią niejednorodną i ocenną. Chodzi więc raczej o kształtowanie społecznego poczucia sprawiedliwości przez sprawiedliwe stosowanie norm prawa karnego”¹². Równie ważna jest funkcja gwarancyjna prawa karnego, której zadaniem jest zabezpieczanie społeczeństwa przed arbitralnym działaniem przymusu państwowego¹³. Funkcję tę tradycyjnie wiąże się z oświeceniowymi zasadami *nullum crimen sine lege* oraz *nulla poena sine lege*¹⁴. Zasada *nullum crimen sine lege* jest jedną z naczelných zasad prawa karnego. O jej dużym znaczeniu świadczyć może fakt, że wyrażona została w art. 1 § 1 k.k.¹⁵ „Zasięg tej zasady nie ogranicza się jednak wyłącznie do prawa karnego sensu stricto, ale ma wymiar uniwersalny. Jest bowiem traktowana jako jedno z podstawowych praw człowieka i standardów państwa prawa zabezpieczone także w art. 42 ust. 1 Konstytucji i zakorzenione w zasadzie demokratycznego państwa prawnego”¹⁶. Funkcja ochronna prawa karnego to jedna z podstawowych funkcji, jakie prawo karne ma do zrealizowania¹⁷. Realizacja tejże roli polega na ochronie stosunków społecznych i dobra podmiotów tych stosunków przed zamachami przestępnymi¹⁸.

¹⁰ A. Grześkowiak, *Wprowadzenie do nauki prawa karnego*, w: *Prawo karne*, pod red. A. Grześkowiak, K. Wiaka, Warszawa 2020, s. 14.

¹¹ R. Giętkowski, *Hierarchia funkcji karnoprawnego obowiązku naprawienia szkody i jej znaczenie w praktyce*, „Palestra” 2003, nr 48/11–12 (551–552), s. 129.

¹² A. Marek, V. Konarska-Wrzošek, *Prawo karne*, Warszawa 2019, s. 16.

¹³ M. Grudecki, *Tak zwane kontratypy pozaustawowe a funkcja gwarancyjna prawa karnego*, w: A. Golonka, M. Trybus, *Prawo karne w obliczu zmian i aktualnych problemów polityki kryminalnej*, Rzeszów 2018, s. 171.

¹⁴ Ł. Pohl, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2012, s. 32.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ R. Rejmianiak, *Konstytucyjna zasada nullum crimen sine lege certa a istotne części broni palnej jako przedmiot czynności wykonawczej czynu zabronionego z art. 263 § 2 KK*, Warszawa 2018, s. 293.

¹⁷ M. Królikowski, R. Zawłocki, *Prawo karne*, Warszawa 2018³, s. 2.

¹⁸ J. Lachowski, A. Marek, *Prawo karne. Zarys problematyki*, Warszawa 2018, s. 25.

3. Granice sądowego wymiaru kary

Popelnienie czynu zabronionego niesie za sobą konsekwencje wymierzenia określonej kary. W pospolitych sprawach karnych, gdzie zarówno pełne zawinienie sprawcy działającego z zamiarem bezpośrednim popelnienia przestępstwa, jak i nagromadzone okoliczności obciążające nie budzą wątpliwości, przywołana funkcja karania (sprawiedliwościowa) będzie zawsze odgrywała pierwszorzędą rolę¹⁹. Przy tym tak jak w każdej innej sprawie sąd wymierza karę według swojego uznania, w granicach przewidzianych w ustawie, uwzględniając stopień społecznej szkodliwości czynu, okoliczności obciążające i okoliczności łagodzące, cele kary w zakresie społecznego oddziaływania, a także cele zapobiegawcze, które ma ona osiągnąć w stosunku do skazanego²⁰. Dolegliwość kary nie może przekraczać stopnia winy. Wymierzając karę, sąd uwzględnia w szczególności motywację i sposób zachowania się sprawcy, zwłaszcza w razie popelnienia przestępstwa na szkodę osoby nieporadnej ze względu na wiek lub stan zdrowia, popelnienie przestępstwa wspólnie z nieletnim, rodzaj i stopień naruszenia cięższych na sprawcy obowiązków, rodzaj i rozmiar ujemnych następstw przestępstwa, właściwości i warunki osobiste sprawcy, sposób życia przed popelnieniem przestępstwa i zachowanie się po jego popelnieniu, a zwłaszcza staranie o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie w innej formie społecznemu poczuciu sprawiedliwości, a także zachowanie się pokrzywdzonego²¹. Przy kształtowaniu wymiaru kary powyższe dyrektywy mają decydujące znaczenie. W zależności od intensywności wymienionych czynników wpływających na wymiar kary, w każdej konkretnej sprawie dokonuje się hierarchizacji funkcji prawa karnego. Funkcja sprawiedliwościowa, rozumiana także jako zezwolenie na wymierzenie sprawcy kary, nie będzie w każdym przypadku traktowana jako priorytetowa²². Dla przykładu można podać, że sprawca po raz pierwszy popelniający przestępstwo, będący młodocianym, nie mógłby ulec sprawiedliwościowej roli prawa karnego w takim samym stopniu jak sprawca popelniający wielokrotnie ten sam czyn, co do którego dodatkowo istnieje negatywna prognoza kryminologiczna.

Dla zachowania sprawiedliwego procesu karnego ważne jest uwzględnianie wymienionych funkcji prawa karnego. Nie oznacza to jednocześnie, że za każdym razem wszystkie te funkcje będą cechowały się jednakową intensywnością²³. To rolą sądu jest nadanie odpowiedniej rangi dyrektywom sądowego wymiaru kary, bacząc, by niezachwiane pozostały granice funkcji prawa karnego oraz podstawowa zasada obowiązująca w procesie karania, iż dolegliwość kary nie

¹⁹ A. Grześkowiak, *Funkcja karząca prawa karnego na tle polskiego prawa karnego*, w: *Pro dignitate legis et maiestate iustitiae. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Witolda Kuleszy*, pod red. J. Kuleszy, A. Liszowskiej, Łódź 2020, s. 26.

²⁰ J. Giezek, P. Kardas, *Nowe ujęcie zasad i dyrektyw sądowego wymiaru kary. Kilka uwag na tle uchwalonych zmian normatywnych*, „Prokuratura i Prawo” 2023, nr 7–8, s. 17–18.

²¹ J. Lachowski, A. Marek, *Prawo karne. Zarys problematyki*, s. 25.

²² J. Jodłowski, *Zasada prawdy materialnej w postępowaniu karnym. Analiza w perspektywie funkcji prawa karnego*, Warszawa 2015, s. 358–359.

²³ Tamże, s. 361.

może przekraczać stopnia winy²⁴. W kontekście tej zasady i ustalenia stopnia winy istotny jest katalog okoliczności obciążających i łagodzących. Do okoliczności obciążających należy zaliczyć: uprzednią karalność za przestępstwo umyślne lub podobne przestępstwo nieumyślne; wykorzystanie bezradności, niepełnosprawności, choroby lub podeszłego wieku pokrzywdzonego; sposób działania prowadzący do poniżenia lub udręczenia pokrzywdzonego; popełnienie przestępstwa z premedytacją; popełnienie przestępstwa w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie; popełnienie przestępstwa motywowanego nienawiścią z powodu przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej lub wyznaniowej ofiary albo z powodu jej bezwyznaniowości; działanie ze szczególnym okrucieństwem; popełnienie przestępstwa w stanie po spożyciu alkoholu lub środka odurzającego, jeżeli ten stan był czynnikiem prowadzącym do popełnienia przestępstwa lub istotnego zwiększenia jego skutków; popełnienie przestępstwa we współdziałaniu z nieletnim lub z wykorzystaniem jego udziału. Za okoliczności łagodzące uważa się w szczególności: popełnienie przestępstwa w wyniku motywacji zasługującej na uwzględnienie; popełnienie przestępstwa pod wpływem gniewu, strachu lub wzburzenia, usprawiedliwionych okolicznościami zdarzenia; popełnienie przestępstwa w reakcji na nagłą sytuację, której prawidłowa ocena była istotnie utrudniona z uwagi na okoliczności osobiste, zakres wiedzy lub doświadczenia życiowego sprawcy; podjęcie działań zmierzających do zapobieżenia szkodzie lub krzywdzie, wynikającej z przestępstwa, albo do ograniczenia jej rozmiaru; pojednanie się z pokrzywdzonym; naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem lub zadośćuczynienie za krzywdę wynikłą z przestępstwa; popełnienie przestępstwa ze znacznym przyczynieniem się pokrzywdzonego; dobrowolne ujawnienie popełnionego przez siebie przestępstwa organowi powołanemu do ścigania przestępstw.

W oparciu o przedstawione pryncypia nasuwa się pytanie o właściwą reakcję sądu orzekającego, jeżeli w wyniku poprawnie przeprowadzonego procesu wymierzania kary uwidoczni się ponadnormatywne umniejszenie winy. Innymi słowy, jak dostosować reakcję prawnokarną do zachowania sprawcy, wobec którego funkcja karania przez ponadnormatywne umniejszenie winy traci swoją supremacyjną pozycję. Artykuł 53 § 1 k.k. opisuje limitującą funkcję winy, z której wywodzi się konieczność ustalenia jej stopnia. Ustawodawca nie dostarczył dotąd odpowiednich instrumentów pozwalających bez wątpliwości określić jej poziom. Sięgając zatem do dorobku doktryny, można napotkać dwa rozbieżne poglądy. Pierwszy z nich przekonuje, że limitująca funkcja winy wyrażona w art. 53 § 1 k.k. nie wyznacza szczegółowo wysokości wymierzanej kary, a tylko określa granicę, której sąd nie może przekroczyć. Zwolennicy tej teorii dostarczają argumentów, że nieznaną jest polskiemu Kodeksowi karnemu dyrektywa wymiaru kary odpowiadająca stopniowi winy²⁵. Za tym nurtem podąża także twierdzenie, że wymierzana kara nie musi być proporcjonalna do stopnia winy²⁶. Drugim poglądem odnoszącym

²⁴ Wyrok SA w Lublinie z 17 listopada 1999 r., II AKa 183/99, OSA 2000, z. 4, poz. 25.

²⁵ Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, t. I: Komentarz do art. 1–116, pod red. A. Zolla, Kraków 2004, s. 417, 826.

²⁶ Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, pod red. J. Giezka, Warszawa 2012, s. 381.

się do omawianego zagadnienia jest demonstrowanie spojrzenia przemawiającego za uznaniem stopniowości winy jako dyrektywy wymiaru kary²⁷. Oznacza to, że sąd w procesie wymierzania kary musi kierować się ustalonym stopniem winy w ten sposób, by orzeczona kara odpowiadała stopniowi winy²⁸. Wobec tego, z natury przywołanego poglądu wynika obowiązek sądu do wymierzenia kary proporcjonalnej do stopnia winy²⁹.

4. Nadzwyczajne złagodzenie kary jako instrument łaski sędziowskiej

W przypadku uznania winy popełnienia zawinionego czynu przez sprawcę, sąd orzeka określoną w przepisach karę. Występują jednak szczegółowo określone przez ustawodawcę przypadki wskazujące, kiedy sąd może zastosować instytucję nadzwyczajnego złagodzenia kary, która została opisana w art. 60 k.k.³⁰ Nadzwyczajne złagodzenie kary będzie stanowiło odstępianie od tradycyjnej hierarchizacji funkcji prawa karnego (choćby przy wymierzaniu kary młodocianemu, kiedy sprawcę należy w pierwszej kolejności wychować, a nie karać). Poniżej przedstawię przypadki znane polskiej ustawie karnej, w których sąd stosuje lub może zastosować nadzwyczajne złagodzenia kary. Wcześniej jednak warto poczynić uwagę o charakterze ogólnym, iż taka możliwość może zaistnieć w sytuacji wyjątkowej, gdy: „zawartość bezprawia, ocenianego przez pryzmat okoliczności obciążających i łagodzących oskarżonego nie przemawia zdecydowanie przeciwko niemu, a sytuacja ta w połączeniu z dyrektywami wymiaru kary prowadzi do wniosku, że w konkretnej sprawie nawet dolna granica ustawowego zagrożenia przewidzianego za przestępstwo [...] prowadzić musi do uznania represji za niewspółmiernie surową”³¹. Sąd Najwyższy, jak i komentatorzy, są zgodni co do tego, że: „nadzwyczajne złagodzenie kary jest w procesie orzekania kary – jak sama nazwa wskazuje – czymś wyjątkowym. Wyjątkowymi zatem okolicznościami musi się wykazać sprawca, by mógł z takiego złagodzenia skorzystać [...]. Za wyjątkowe, szczególnie uzasadnione uznać trzeba także wypadki takiego nagromadzenia się okoliczności przemawiających na korzyść oskarżonego (przy równoczesnym braku okoliczności obciążających), że przy należytych ich uwzględnieniu orzeczenie kary sprawiedliwej w granicach ustawowego zagrożenia jest niemożliwe”³². Nadzwyczajne złagodzenie kary

²⁷ T. Kaczmarek, *Ogólne dyrektywy sądowego wymiaru kary jako problem kodyfikacyjny*, w: *Nauka o karze. Sądowy wymiar kary, System Prawa Karnego*, t. 5, pod red. T. Kaczmarka, Warszawa 2015, s. 201–202.

²⁸ V. Konarska-Wrzošek, w: *Kodeks karny. Komentarz*, pod red. R.A. Stefańskiego, Warszawa 2015, s. 366.

²⁹ Tamże.

³⁰ Tamże.

³¹ *Wyrok SN – Izba Wojskowa z 8 lutego 2001 r.*, WA 1/01, Legalis nr 123514.

³² *Postanowienie SN z 24 listopada 2005 r.*, III Ko 52/04, niepublikowane; M. Królikowski, R. Zawłocki, *Kodeks Karny. Część ogólna*, t. II: *Komentarz do art. 32–116*, Warszawa 2010, s. 349.

polega na wymierzeniu sprawcy kary w wysokości niższej niż dolna granica ustawowego zagrożenia przewidzianego za dany czyn lub na wymierzeniu kary łagodniejszego rodzaju. Instytucja ta uelastycznia granice ustawowego zagrożenia i pozwala dostosować karę do atypowego stopnia społecznej szkodliwości czynu, znacznie umniejszonego stopnia winy lub szczególnych przesłanek związanych z niską społeczną potrzebą karania sprawcy.

Ustawodawca przewidział zastosowanie instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary w następujących przypadkach. Sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary w wypadkach przewidzianych w ustawie oraz w stosunku do młodocianego, jeżeli przemawiają za tym względy określone w art. 54 § 1 (Wymierzając karę nieletniemu albo młodocianemu, sąd kieruje się przede wszystkim tym, aby sprawcę wychować.) Osoba nieletnia bądź młodociana jest w szczególnej sytuacji. Bierze się pod uwagę jej przyszłość, dobro, szansę na zmianę, a nade wszystko to, że nie jest ukształtowana jak człowiek z życiowym doświadczeniem i ewentualny błąd, który oznacza naruszenie prawa, traktuje się z większą łagodnością.

Sąd może również zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary w szczególnie uzasadnionych wypadkach, kiedy nawet najniższa kara przewidziana za przestępstwo byłaby niewspółmiernie surowa, w szczególności:

- 1) jeżeli pokrzywdzony pojednał się ze sprawcą, szkoda została naprawiona albo pokrzywdzony i sprawca uzgodnili sposób naprawienia szkody;
- 2) ze względu na postawę sprawcy, zwłaszcza gdy czynił starania o naprawienie szkody lub o jej zapobieżenie;
- 3) jeżeli sprawca przestępstwa nieumyślnego lub jego najbliższy poniósł poważny uszczerbek w związku z popełnionym przestępstwem.

Na wniosek prokuratora sąd stosuje nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet może warunkowo zawiesić jej wykonanie w stosunku do sprawcy współdziałającego z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa, jeżeli ujawni on wobec organu powołanego do ścigania przestępstw informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotne okoliczności jego popełnienia. Dodatkowo „zawarte w art. 60 § 4 k.k. sformułowanie »niezależnie od wyjaśnień złożonych w swojej sprawie« oznacza, że warunkiem koniecznym, umożliwiającym zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary, na podstawie przesłanek wskazanych w tym przepisie, jest jedynie złożenie wyjaśnień w swojej sprawie, nie zaś określona treść tych wyjaśnień”³³. Jak słusznie podkreślił Sąd Najwyższy, „warunkiem stosowania obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary, przewidzianego w art. 60 § 3 k.k., jest przekazanie organowi powołanemu do ścigania przestępstw, przez sprawcę przestępstwa popełnionego we współdziałaniu (w rozumieniu przepisów zawartych w rozdziale II k.k.) z co najmniej dwiema osobami, wszystkich istotnych w sprawie, posiadanych przez niego informacji o osobach współdziałających z nim w popełnieniu tego przestępstwa oraz okolicznościach jego popełnienia, niezależnie od tego, czy informacje te były

³³ Uchwała SN z 11 stycznia 2006 r., I KZP 53/05, Lex nr 167799.

już organowi ścigania znane, a także od tego, na jakim etapie postępowania przygotowawczego – prowadzonego w tej sprawie – nastąpiło przekazanie takich informacji”³⁴.

Nadzwyczajne złagodzenie kary polega na wymierzeniu kary poniżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia, kary łagodniejszego rodzaju albo na odstąpieniu od wymierzenia kary i orzeczeniu środka karnego, środka kompensacyjnego lub przypadku według następujących zasad:

- 1) jeżeli czyn stanowi zbrodnię, sąd wymierza karę pozbawienia wolności nie niższą od jednej trzeciej dolnej granicy ustawowego zagrożenia;
- 2) jeżeli czyn stanowi występki, przy czym dolną granicą ustawowego zagrożenia jest kara pozbawienia wolności niższa od roku, a górną – kara pozbawienia wolności nie niższa od lat 3, sąd wymierza grzywnę albo karę ograniczenia wolności;
- 3) jeżeli czyn stanowi występki, przy czym górną granicą ustawowego zagrożenia jest kara pozbawienia wolności nieprzekraczająca 2 lat, sąd odstępuje od wymierzenia kary i orzeka środek karny wymieniony w art. 39 pkt 2–3, 7 lub 8, środek kompensacyjny lub przypadek; przepisu art. 61 § 2 nie stosuje się³⁵.

Jak określił ustawodawca, jeżeli zachodzi kilka niezależnych od siebie podstaw do nadzwyczajnego złagodzenia albo obostrzenia kary, sąd może tylko jeden raz karę nadzwyczajnie złagodzić albo obostrzyć, uwzględniając przy określaniu wymiaru kary łącznie zbiegające się podstawy łagodzenia albo obostrzenia. Jeżeli zbiegają się podstawy nadzwyczajnego złagodzenia i obostrzenia, sąd stosuje nadzwyczajne złagodzenie kary albo obostrzenie kary, albo wymierza karę w granicach ustawowego zagrożenia. W wypadkach, o których mowa w § 1 i 2, jeżeli zbiegają się podstawy nadzwyczajnego złagodzenia lub obostrzenia kary o charakterze obligatoryjnym i fakultatywnym, sąd stosuje podstawę o charakterze obligatoryjnym. Przepisy § 1–3 w zakresie, w jakim odnoszą się do podstawy nadzwyczajnego złagodzenia, stosuje się odpowiednio do podstawy odstąpienia od wymierzenia kary. Jeżeli zbiegają się podstawy nadzwyczajnego obostrzenia o charakterze obligatoryjnym oraz podstawy nadzwyczajnego złagodzenia określone w art. 60 § 3, sąd stosuje nadzwyczajne złagodzenie kary. Jeżeli zbiegają się podstawy nadzwyczajnego obostrzenia o charakterze obligatoryjnym oraz podstawy nadzwyczajnego złagodzenia określone w art. 60 § 4, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary³⁶.

Sąd Najwyższy w wyroku z 28 marca 2019 r. w sprawie o sygn. akt V KK 125/18 celnie podkreślił, że: „podstawą zastosowania instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary w warunkach, o jakich mowa w przepisie art. 60 § 2 k.k., jest wykazanie, iż w sprawie zachodzi szczególnie uzasadniony wypadek, który powoduje, że nawet najniższa kara przewidziana w ustawie musi być uznana za karę rażąco surową. Jest przy tym oczywiste, że wystąpienie takiego

³⁴ Uchwała SN z 25 lutego 1999 r., I KZP 38/98, Lex nr 35091.

³⁵ Tamże.

³⁶ Tamże.

szczególne wypadki powinno znajdować wsparcie w okolicznościach nietypowych samego zdarzenia albo takich cechach sprawcy, które charakteryzują go w sposób wyjątkowo pozytywny i powodują, że zasługuje on na wymierzenie kary poniżej minimum ustawowego. Ocena co do tego, że w odniesieniu do konkretnego sprawcy zachodzi podstawa do skorzystania z dobrodziejstwa przewidzianego w art. 60 § 2 k.k., należy oczywiście do sądu i jest oceną swobodną, ale nie dowolną. Decydując się na orzeczenie kary z nadzwyczajnym jej złagodzeniem, sąd ma więc obowiązek przedstawić argumenty uzasadniające przekonanie, że w realiach rozpoznawanej sprawy zaistniały przesłanki do takiego postąpienia. Nie może też budzić wątpliwości, że wypadki szczególnie uzasadnione, o jakich mowa w przepisie art. 60 § 2 k.k., istotnie różnią się od wypadków zwykłych, co do których obowiązują standardowe dyrektywy wymiaru kary. Te ostatnie bowiem pozwalają na wykorzystanie możliwości istniejących w ramach ustawowych granic zagrożenia karą. Natomiast zastosowanie instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary bez jednoczesnego wykazania, że istotnie przemawiały za tym okoliczności o charakterze szczególnym, nie stanowi wprawdzie naruszenia prawa materialnego, ale w pełni uzasadnia przekonanie, że kara wymierzona w takich warunkach jest karą rażąco niewspółmierną. W rzeczywistości nie odpowiada ona bowiem formalnie jedynie powołanym przesłankom, które zdeterminowały jej wymiar³⁷.

Instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary została przewidziana również w przepisie art. 31 § 2 k.k., zgodnie z którym, jeżeli w czasie popełnienia przestępstwa zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania postępowaniem była w znacznym stopniu ograniczona, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary³⁸. Poczytalnością określa się umiejętność do identyfikowania znaczenia zarzucanego danej osobie czynu i pokierowania swoim postępowaniem. Zachowana poczytalność jest właściwością domniemaną, tzn. jest stanem właściwym dla każdego człowieka. Sąd może podejrzewać niepoczytalność na podstawie uzyskanej wiedzy w trakcie postępowania. Jak wyjaśnia piśmiennictwo: „w polskim Kodeksie karnym, definicja niepoczytalności, opiera się głównie na wskazaniu dwóch aspektów: określonego psychicznego stanu sprawcy (jako podaną powyżej absencję możliwości rozpoznania znaczenia lub pokierowania swym postępowaniem) oraz biologiczno-psychiatrycznych przyczyn takiego stanu, którymi są: choroba psychiczna, upośledzenie umysłowe lub inne zakłócenia czynności psychicznych – jest to więc tzw. mieszana metoda definiowania zagadnienia niepoczytalności”³⁹, którą zastosował tutaj polski ustawodawca, a która występuje obok dwóch innych metod legislacyjnych, a mianowicie obok metody biologicznej (polegającej na wykazaniu źródeł niepoczytalności pod postacią pewnych defektów psychicznych, które wyrażone są np. w postaci choroby psychicznej) oraz metody psychologicznej (tu nacisk położony jest na zmiany w psychicznym życiu sprawcy, a zwłaszcza na braku możliwości rozpoznania

³⁷ Wyrok SN z 28 marca 2019 r., sygn. V KK 125/18, Lex nr 2642143.

³⁸ Tamże.

³⁹ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2013¹⁸, s. 140–141.

czynu)⁴⁰. Uznaje się więc, że kodeksowa definicja zawiera jednocześnie dwa człony: medyczny (biologiczno-psychiatryczny jako tzw. źródła niepoczytalności) i psychologiczny (jako następstwa niepoczytalności), które w przypadku niepoczytalności muszą wystąpić łącznie. Dla porównania warto wspomnieć, że w Europie (np. w prawodawstwie Anglii i Walii) obok tej koncepcji występuje taka, w której znajduje się tylko człon medyczny⁴¹.

5. Stopień winy jako główna podstawa nadzwyczajnego złagodzenia kary

Z instytucją nadzwyczajnego złagodzenia kary związane jest pojęcie stopniowania winy⁴². Otóż „stopniowaniem winy posługuje się Sąd Najwyższy, który w wielu orzeczeniach *expressis verbis* ocenia stopień winy, wiążąc z tym różnorodne następstwa, lub – odwrotnie – wskazując, że określone fakty stopień winy sprawcy przestępstwa powiększają lub zmniejszają”⁴³. W praktyce najwyższy wymiar kary jest stosowany w przypadku popełnienia najcięższych przestępstw skatalogowanych w ustawie karnej, gdzie ładunek winy nacechowany jest bardzo wysokim stopniem. W miarę zmniejszenia się stopnia winy kara ta staje się stosunkowo coraz niższa i współmierna do tegoż czynu. Ustawodawca, przewidując stopniowalne zagrożenie karą za popełnienie konkretnego czynu zabronionego, także stosował tzw. stopniowanie winy, aby finalnie wskazać takie przypadki i formy popełnienia czynu zabronionego, co do których sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary. Co więcej, w przypadku popełnienia danej zbrodni z zamiarem bezpośrednim i będąc w pełni świadomym, może być wymierzony najwyższy wymiar kary wskazany w Kodeksie karnym. Niejako przeciwnie, w przypadku popełnienia czynu przestępnego w ramach obrony koniecznej, sąd może zastosować instytucję nadzwyczajnego złagodzenia kary. Toteż trzeba wspomnieć, że obrona konieczna traktowana jest powszechnie jako sytuacja legalizująca czyn (najczęściej jako kontratyp) – istotnie wpływająca na umniejszenie winy. W nauce prawa karnego przyjmuje się na ogół, że warunkiem zaktualizowania się uprawnienia obrony koniecznej jest „bezprawność” zamachu napastnika, a nie przestępnosć jego zachowania. W systemie zakładającym jednolitą ocenę legalności bądź bezprawności czynu, w całym porządku prawnym (tzw. jednolite pojęcie bezprawności) zakresy legalności zachowania obronnego oraz „bezprawności” zachowania napastnika pozostają we wzajemnej, „odwrotnej” zależności. Uznaje się więc, że prawo obrony koniecznej nie przysługuje wobec zamachów „legalnych”, bez względu na to, czy traktowane są one jako

⁴⁰ W. Cieślak, *Prawo karne. Zarys instytucji i naczelné zasady*, Warszawa 2010, s. 110.

⁴¹ P. Paleń, *Zagadnienie niepoczytalności w polskim prawie karnym*, Olsztyn 2013, s. 107.

⁴² A. Piaczyńska, *Kryteria stopniowania winy*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 9, s. 53.

⁴³ Np. w Wytocznych wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej z 29 stycznia 1971 r., VI KZP 26/69, (OSNKW 3/71), wyroku z 14 listopada 1972 r. V KRN 346/72 (OSNKW 2-3/72), wyroku z 6 lutego 1973 r. X KRN 516/72 (OSNKW 9/73), wyroku z 26 listopada 1973 r. Rw 1008/73 (OSNKW 3/74), wyroku z 30 czerwca 1974 r. VI KRN 26/74 (OSNKW 9/74).

„pierwotnie” legalne (brak naruszenia dobra prawnego, brak przekroczenia normy sankcjonowanej, tzw. dozwoleństwo słabe), czy też jako „wtórnie” legalne, dokonane w sytuacji kontratypowej (czyn realizuje znamiona typu, narusza dobro prawne, norma sankcjonowana zostaje przekroczona, następuje jedynie wyłączenie bezprawności jej przekroczenia; tzw. dozwoleństwo mocne)⁴⁴. Nie każdy zamach na dobro własne lub innej osoby uprawnia do podjęcia obrony. Bezprawność czynu polega na tym, że czyn ten jest sprzeczny z obowiązującym prawem. Nie chodzi tu o bezprawność w ogóle, lecz wyłącznie o bezprawność, która jest elementem przestępstwa i pociąga za sobą odpowiedzialność karną. W art. 25 § 2 k.k. ustawodawca zwrócił uwagę na możliwość zastosowania omawianej instytucji. W razie przekroczenia granic obrony koniecznej, w szczególności gdy sprawca zastosował sposób obrony niewspółmierny do niebezpieczeństwa zamachu, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

Wymienione wyżej sytuacje, dające możliwość zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary, prowadzą do wniosku, że wystąpienie każdego ze zdarzeń przyczynowych: nagromadzenie okoliczności przemawiających na korzyść i doprowadzających do przekonania, że przy ich uwzględnieniu orzeczenie kary sprawiedliwej jest niemożliwe, wymierzanie kary młodocianemu (art. 54 § 1 k.k.), pojednanie się z pokrzywdzonym, naprawienie szkody lub uzgodnienie jej naprawienia, postawa sprawcy i czynienie starań o jej naprawienie lub zapobieżenie, sprawca przestępstwa nieumyślnego lub jego najbliższy ponosi poważny uszczerbek w związku z przestępstwem, ujawnienie organom ścigania informacji dotyczących osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotne okoliczności jego popełnienia, ograniczona poczytalność w stopniu znacznym, przekroczenie granic obrony koniecznej – to w rzeczywistości ingerencja w określenie stopnia winy sprawcy. Ingerencja ta ma charakter umniejszający stopień winy. Ustawodawca twierdząc, że sąd przy wymiarze kary musi uwzględniać stopień winy, dał więc jednocześnie wskazówkę, że umniejszenie winy wywodzące się z powyższych zdarzeń przyczynowych uprawnia do zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary, a zatem limituje górny wymiar reakcji karnej. W tym względzie uzasadniony jest wniosek, że w szczególnych okolicznościach stopień winy będzie limitował wymiar kary i jedyną właściwą reakcją karną będzie wówczas nadzwyczajne jej złagodzenie⁴⁵. W świetle przeprowadzonej analizy należy stwierdzić, że do dyskrecjonalnej władzy sędziowskiej każdorazowo należy decyzja o potraktowaniu stopniowalności winy jako dyrektywy wymiaru kary albo wyodrębnieniu stopniowalności winy z dyrektyw wymiaru kary. W pierwszym przypadku sąd zobligowany będzie wymierzyć karę w wysokości proporcjonalnej do stopnia zawinienia, a w drugim będzie musiał pamiętać o ogólnej zasadzie, iż wysokość kary nie może przekroczyć stopnia winy. Godzi się przypomnieć,

⁴⁴ Z. Jędrzejewski, *Obrona konieczna, agresywny i defensywny stan wyższej konieczności w prawie cywilnym i karnym – usprawiedliwienie (legalizacja) czynu zabronionego między wolnością a utilitaryzmem (proporcjonalnością, solidarnością)*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Karne” 2019, nr 39, s. 172.

⁴⁵ A. Piaczyńska, *Kryteria stopniowania winy*, s. 53–54.

że „obowiązujące w Kodeksie karnym dyrektywy sądowego wymiaru kary nie preferują żadnej z nich: stopnia winy, społecznej szkodliwości czynu, prewencji generalnej i indywidualnej. Obowiązkiem sądu jest orzeczenie wymiaru kary w taki sposób, by uzyskać efekt tzw. trafnej reakcji karnej, uwzględniając wszystkie z wyżej wymienionych dyrektyw sądowego wymiaru kary”⁴⁶.

Instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary nie stanowi tylko aktu łaski sędziowskiej. Jest przejawem uwzględnienia wyjątkowych okoliczności, które osłabiają ładunek bezprawnego zachowania sprawcy. Nadzwyczajne złagodzenie kary to także instytucja, której dobrodziejstwo sięga sprawców o szczególnym stopniu zawinienia. Na zastosowanie kary nadzwyczajnie łagodnej mogą liczyć bowiem tylko ci sprawcy, których wina jest na tyle niska (umniejszona), że wymierzenie kary w ustawowych ramach prowadziło do wniosku o wymierzeniu kary rażąco niewspółmiernej. Przywołane powyżej sytuacje, w których sąd stosuje lub może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary potwierdzają wniosek o pierwszorzędnej roli stopniowości winy w procesie decyzyjnym nad wymierzeniem kary nadzwyczajnie łagodnej. Rola stopniowania winy gra decydującą rolę w rozważaniu nad zastosowaniem nadzwyczajnego złagodzenia kary. Dopiero po ustaleniu przez sąd, że wina sprawcy jest na niskim poziomie, uprawniony jest on do przejścia do rozważań nad pozostałymi okolicznościami wpływającymi na możliwość zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary (kształtowania wymiaru kary w oparciu o pozostałe dyrektywy wymiaru kary). Tak znaczącej roli nie można przypisać choćby „społecznej szkodliwości czynu”. Dostrzegając kryteria wpływające na stopień społecznej szkodliwości czynu, należy zaznaczyć, że nie oddziałują one na stopień winy. Powodem takiego stanu rzeczy jest fakt, że kryteria te uwzględniane są w stosunku do innej dyrektywy niż stopień winy⁴⁷. W uzasadnieniu Kodeksu karnego podkreślono zresztą, że: „o stopniu społecznej szkodliwości nie decyduje obecnie stopień winy, chociaż okoliczności wpływające na winę mogą być także istotne dla oceny społecznej szkodliwości czynu. Społeczna szkodliwość czynu i wina są dwoma różnymi elementami przestępstwa, wynikającymi z dwóch, opartych na różnych kryteriach, ocen czynu zabronionego”⁴⁸. Stopniowość winy jako dyrektywa wymiaru kary jest szczególnie intensywnie złączona z funkcją sprawiedliwościową prawa karnego. Nadzwyczajne złagodzenie kary odnosi się natomiast z równą intensywnością do sprawiedliwościowej funkcji prawa karnego, a stopniowi tej intensywności nie dorównuje żadna inna funkcja prawa karnego. Dla przykładu można wyróżnić, że „społeczna szkodliwość czynu” ma najsilniejszy związek z funkcją prewencyjną prawa karnego. Znaczny stopień społecznej szkodliwości czynu nie wyklucza możliwości zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary, a równie wysoki stopień zawinienia sprawcy tę możliwość z pewnością wyłącza.

⁴⁶ *Postanowienie SN z 20 października 2017 r.*, III KK 381/17, Lex nr 2408304.

⁴⁷ M. Rodzynekiewicz, *Kilka uwag o relacyjnym ujęciu winy w prawie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2001, nr 4, s. 65–67.

⁴⁸ *Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami*, pod red. I. Friedlich-Michalskiej, B. Stachurskiej-Marcińczak, Warszawa 1997, s. 118.

6. Zakończenie i wnioski

Głęboka analiza przyczyn i skutków popełnionego przestępstwa, a także zwrócenie uwagi na to, czy są możliwości wymierzenia sprawcy łagodniejszego wymiaru kary, stanowi fundament trafnego podejścia do sprawiedliwego wymierzenia kary. Przewidziane przez ustawodawcę sytuacje, w których istnieje możliwość zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary, pozwalają wykluczyć wniosek jakoby regulacje w tym zakresie przyczyniały się do nieodpowiedzialnego jej stosowania. Z kolei głównym czynnikiem decydującym o nadzwyczajnym złagodzeniu kary jest stopień zawinienia sprawcy. Nie jest to jednak jedyny czynnik, który samodzielnie może przesądzić o nadzwyczajnie łagodnym wymiarze kary.

Przeprowadzone rozważania doprowadzają do przekonania, że atypowe okoliczności przestępstwa, które legły tak po podmiotowej, jak i przedmiotowej stronie, mogą się wywodzić z innych komponentów niż te, które rzutują na ustalenie stopnia winy sprawcy. Instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary jest bowiem narzędziem sądowego wymiaru kary przeznaczonym do kształtowania reakcji karnoprawnej uwzględniającej wielopłaszczyznowe i zarazem wyjątkowe okoliczności akcji przestępczej. Wspomniany wielopłaszczyznowy charakter tej instytucji narzuca obowiązek zbadania, czy w konkretnej sprawie występuje szczególnie intensywne nagromadzenie pozytywnych zmiennych, to zaś niezależnie od dyrektywy sądowego wymiaru kary, które tych zmiennych dotyczą. Oznacza to, że ustalenie stopnia społecznej szkodliwości czynu na poziomie, który nie jest znaczny, ujawnienie okoliczności łagodzących charakteryzujących się większą doniosłością niż okoliczności obciążające, pozytywna ocena motywacji i sposobu zachowania się sprawcy, jak i pozytywna ocena właściwości i warunków osobistych sprawcy (sposób życia przed popełnieniem przestępstwa i zachowanie po jego popełnieniu, staranie o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie w innej formie społecznemu poczuciu sprawiedliwości) – mogą dzięki stopniowi swojego nasilenia doprowadzić do granicy dolnego limitu ustawowego wymiaru kary. Wówczas rozstrzygnięciu będzie podlegać, czy zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary zrealizuje w konkretnym przypadku cele kary oraz czy zastosowanie nadzwyczajnie łagodnej reakcji karnej nie przekroczy uprzednio ustalonego stopnia winy sprawcy pod kątem dolegliwości dostarczanej przez rodzaj i wysokość kary nadzwyczajnie łagodnej.

Powyższa komplementarna analiza pozwala udzielić odpowiedzi na zadane w części wstępnej pytanie. Gradacja winy w procesie wymierzania kary nadzwyczajnie łagodnej pełni rolę pewnego rodzaju bezpiecznika, który chroni proces karny przed pochopnym lub dowolnym korzystaniem z instytucji sądowego prawa łaski – nadzwyczajnego złagodzenia kary. Z jednej strony uelastycznia ustawy wymiar kary, pozwalając na dostosowanie reakcji karnoprawnej do przypadków wyjątkowych, z drugiej natomiast zapewnia realizację funkcji gwarancyjnej, sprawiedliwościowej i ochronnej.

BIBLIOGRAFIA

Literatura przedmiotu:

- Cieślak M., *Polskie prawo karne*, Warszawa 1995.
- Giezek J., Kardas P., *Nowe ujęcie zasad i dyrektyw sądowego wymiaru kary. Kilka uwag na tle uchwalonych zmian normatywnych*, „Prokuratura i Prawo” 2023, nr 7–8.
- Giętkowski R., *Hierarchia funkcji karnoprawnego obowiązku naprawienia szkody i jej znaczenie w praktyce*, „Palestra” 2003, nr 48/11–12 (551–552).
- Grudecki M., *Tak zwane kontratypy pozaustawowe a funkcja gwarancyjna prawa karnego*, w: A. Golonka, M. Trybus, *Prawo karne w obliczu zmian i aktualnych problemów polityki kryminalnej*, Rzeszów 2018.
- Grześkowiak A., *Funkcja karząca prawa karnego na tle polskiego prawa karnego*, w: *Pro dignitate legis et maiestate iustitiae. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Witolda Kuleszy*, pod red. J. Kuleszy, A. Liszowskiej, Łódź 2020.
- Grześkowiak A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2018.
- Grześkowiak A., *Wprowadzenie do nauki prawa karnego*, w: *Prawo karne*, pod red. A. Grześkowiaka, K. Wiaka, Warszawa 2020.
- Jędrzejewski Z., *Obrona konieczna, agresywny i defensywny stan wyższej konieczności w prawie cywilnym i karnym – usprawiedliwienie (legalizacja) czynu zabronionego między wolnością a utylitaryzmem (proporcjonalnością, solidarnością)*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Karne” 2019, nr 39.
- Jodłowski J., *Zasada prawdy materialnej w postępowaniu karnym. Analiza w perspektywie funkcji prawa karnego*, Warszawa 2015.
- Kaczmarek T., *Ogólne dyrektywy sądowego wymiaru kary jako problem kodyfikacyjny*, w: *Nauka o karze. Sądowy wymiar kary, System Prawa Karnego*, t. 5, pod red. T. Kaczmarka, Warszawa 2015.
- Kodeks karny*, t. I, pod red. K. Buchały, A. Zolla, Warszawa 1998.
- Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, pod red. J. Giezka, Warszawa 2012.
- Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, t. I: *Komentarz do art. 1–116*, pod red. A. Zolla, Kraków 2004.
- Kodeks karny. Komentarz*, pod red. R.A. Stefańskiego, Warszawa 2015.
- Komadowska A., *Zasada winy – uwagi na tle polskiego kodeksu karnego*, „Roczniki Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL” 5(2009), z. 1.
- Królikowski M., Zawłocki R., *Kodeks Karny. Część ogólna*, t. II: *Komentarz do art. 32–116*, Warszawa 2010.
- Królikowski M., Zawłocki R., *Prawo karne*, Warszawa 2018³.
- Lachowski J., *Stan wyższej konieczności w polskim prawie karnym*, Warszawa 2005.
- Lachowski J., Marek A., *Prawo karne. Zarys problematyki*, Warszawa 2018.
- Marek A., Konarska-Wrzošek V., *Prawo karne*, Warszawa 2019.
- Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami*, pod red. I. Friedlich-Michalskiej, B. Stachurskiej-Marcińczak, Warszawa 1997.
- Piaczyńska A., *Kryteria stopniowania winy*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 9.
- Pohl Ł., *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2012.
- Rejmaniak R., *Konstytucyjna zasada nullum crimen sine lege certa a istotne części broni palnej jako przedmiot czynności wykonawczej czynu zabronionego z art. 263 § 2 KK*, Warszawa 2018.
- Rodzinkiewicz M., *Kilka uwag o relacyjnym ujęciu winy w prawie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2001, nr 4.
- Świecki D., *Wina w prawie karnym materialnym i procesowym*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 11–12.
- Wąsek A., *Problematyka kontratypów przy przestępstwach nieumyślnych*, „Palestra” 1998, nr 10.
- Zajac B., *Przyznanie się oskarżonego do winy w procesie karnym*, Kraków 1995.

Akty prawne:

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1138 z późn. zm.).

Orzecznictwo:

Wyrok TK z 4 lipca 2002 r., P 12/01, OTK-A 2002, Nr 4, poz. 50.

Uchwała SN z 25 lutego 1999 r., I KZP 38/98, Lex nr 35091.

Uchwała SN z 11 stycznia 2006 r., I KZP 53/05, Lex nr 167799.

Wyrok SN z 28 marca 2019 r., sygn. V KK 125/18, Lex nr 2642143.

Wyrok SN – Izba Wojskowa z 8 lutego 2001 r., WA 1/01 Legalis nr 123514.

Postanowienie SN z 20 października 2017 r., sygn. III KK 381/17, Lex nr 2408304.

Postanowienie SN z 24 listopada 2005 r., sygn. akt III Ko 52/04, niepublikowane.

Wyrok SA w Lublinie z 17 listopada 1999 r., II AKa 183/99, OSA 2000, z. 4, poz. 25.

Publikacje elektroniczne:

<https://sjp.pwn.pl/slowniki/wina.html>

**RELATIONSHIP OF THE GRADATION OF GUILT WITH THE INSTITUTION
OF EXTRAORDINARY LENIENCY****SUMMARY**

This article deals with the role of gradability of guilt in the process of imposing extraordinary mitigated punishment. It presents the directives that are relevant from the point of view of the imposition of punishment, which, in turn, juxtaposes with the functions of criminal law. The article considers the specific nature of the “degree of guilt” as a fuse of the justice function of criminal law and presents the significant impact of this directive on the application of the institution of extraordinary mitigation of punishment. The aim of the article was to obtain an answer to the question what role the gradation of guilt plays in the process of imposing an exceptionally lenient punishment. The author concludes that the role of gradation of guilt is decisive when considering the imposition of an exceptionally lenient punishment. He also recognises that other sentencing directives are not able to exclude the possibility of extraordinary leniency and that a high degree of culpability of the offender excludes this possibility.

KEYWORDS: gradation of guilt, extraordinary leniency, the sentencing guidelines, functions of criminal law

